

Doğal Taşlarla İlgili Anlam İnşası

M. Fatih DEMİRDAĞ*

Hakkari Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, Din Sosyolojisi, Hakkari / Türkiye,
mfatihdemirdag@hakkari.edu.tr, ORCID: 0000-0002-3179-7994

Öz

İnsan elinde şekil bulan ve kendi bünyesinde birtakım çeşitlilik gösteren el sanatı malzemesi olan taşlar, bir toplumun kültürel yapısının geliştirilmesinde bir belge niteliği taşıyan maddi unsurlardandır. Arkaik medeniyetlerden bu yana taşlar; başta sığınma, korunma, silah, büyüsel ve inançsal unsur ve ifade ile şifa gibi amaçlarla insanlar için etkili ve önemli olmuştur. Bu açıdan özellikle taşlarla ilgili hemen hemen her din, halk inancı, mitoloji veya efsanelerde önemli kültürel ve sembolik anlamlara rastlanmıştır. Bu minvalde antropolojik olarak taşlara yönelik kullanım ve inançların toplumların kültürel yapılarıyla ilgili olarak farklılaştığını fakat birbirine yer yer benzediğini görmekteyiz. Özellikle dini inanç ve adetlerin, aileden öğrenilen ve kulaktan dolma bilgilerin de insanları taşlardan şifa aramaya yönelttiği dönemler görülmüştür. Çalışmamız din sosyolojisi ekseninde bir alanyazın araştırmasına dayanmaktadır. Nitekim din, inanç, kültür, örf ve âdet gibi konuları araştırmayı hedefleyen din sosyolojisi için inanç, bireysel anlam dünyaları ve bu anlam dünyaları neticesinde bireysel inanç mekanizmaları önemli görülmektedir. Bu kapsamda ayrıca araştırmada mitoloji biliminden de istifade edilmiştir. Bizim araştırmamız sadece literatür araştırmasından oluşmaktadır. Çalışmanın ileride bu konuyu çalışacaklar ve saha çalışması yapacaklar için kaynak olacağı kanaatindeyiz.

Anahtar Kelimeler: Taş; Doğal taş; Kült; Şifa; İnanış.

* Sorumlu Yazar. Tel: +90 535 349 38 97 | Araştırma Makalesi.

Makale Tarih Bilgisi. Gönderim: 30.10.2023, Kabul: 22.06.2024, Erken Görünüm: Ocak, 2025, Basım: Aralık, 2025

Meaning Construction Related to Natural Stones

Abstract

Stones, which are handicraft materials that take shape in human hands and show some variety within their own structure, are material elements that are a document in the development of the cultural structure of a society. Stones since archaic civilizations; It has been effective and important for people, especially for purposes such as asylum, protection, weapons, magical and religious elements and expression, healing. Important cultic and symbolic meanings have been found in almost every religion, folk belief, mythology or legend about stones. Anthropologically, we see that the use and beliefs of stones differ in relation to the cultural structures of societies, but they are similar from place to place. In this context, there have been periods when religious beliefs and customs, information learned from the family and hearsay led people to seek healing from stones. Our study is based on a literature research on the sociology of religion. As a matter of fact, individual meaning worlds of belief and individual belief mechanisms as a result of these meaning worlds are considered important for the sociology of religion, which aims to research issues such as religion, belief, culture, customs and traditions. In this context, the science of mythology was also used in the research. Our research consists only of literature research. We believe that the study will be a resource for those who will study this subject and conduct field studies in the future.

Keywords: Stone; Natural stone; Cult; Healing; Belief.

Extended Summary

In this study, some properties of natural and healing stones are mentioned and cultural, technical and mythological approaches are discussed. As a matter of fact, beliefs about natural stones, whose origins date back to archaic times, are an element that has an impact on individuals in the modern age and creates a world of meaning in their lifestyles. As a matter of fact, human beings who have been searching for a world of meaning and explanation for themselves since the past have achieved this sometimes through faith, sometimes through natural events, and sometimes through transcendental substances. In this context, mythological sources and archaeological findings are important to us.

Stones are a substance that has protected human life from an anthropological perspective since primitive times, conveyed their messages to the fu-

ture, integrated with humans in this way, and contains some material and spiritual elements. In this context, stones are a communication material, especially for shelter and protection, and a material that has been involved in human life in various ways until today within the framework of sacred purposes. It is known that natural stones are used in everything from sculpture to tombstone making, construction, porcelain and glass industry and ornament making.

Today, stones have been used for years for their healing properties rather than their sacred properties. In this respect, necklaces, bracelets etc. Healing is expected from him by hanging it on the body with accessories such as. The source of these expectations is based on hearsay, not scientific basis. The last thing we can say is that we hope that this literature study we have examined will be a resource for those who want to do research on this subject. Additionally, this issue can be addressed in the form of a field study by applying it on a specific sample.

Giriş

Taşlar primitif dönemlerden itibaren antropolojik olarak insan hayatını muhafaza eden ve onların iletilerini geleceğe ulaştıran ve bu yolla insanla bütünleşen ve içerisinde birtakım maddi ve manevi unsurları barındıran bir maddedir. Bu bağlamda taşlar, başta barınma ve korunma olmak üzere bir iletişim materyali ve kutsal amaçlar çerçevesinde günümüze kadar çeşitli şekillerde insan yaşamında yer alan bir malzemedir (Tintin, 2012). Doğal taşların heykelden mezar taşı yapımına, inşaata, porselen ve cam sanayiye ve süs eşyası yapımına kadar kullanıldığı bilinmektedir. Nitekim insan topluluklarının taşları kullanması yaşadığı mekânlarda, yapılarda ve sanatsal tasarımlarda uygarlıklarının simgesi haline gelmiştir. Buna ilaveten doğal ve değerli taşların ilk olarak kesiciler, mızrak ve ok uçlarında kullanıldığı gözlenmiştir. Ayrıca insanlık tarihinin ilk zamanlarından bu yana doğal taşlar bir süslenme ve sosyal statü göstergesi olarak da kullanılmıştır. Yine inançlar bağlamında doğal taşlar, kötü güç ve enerjileri engelleyen şifa, huzur, sükûnet ve bolluk gibi pozitif tutumları besleyen unsurlar olarak da kullanılmıştır (Kırbıyık, 2007).

Yunan filozof Aristoteles tıbbi çalışmalarında şifalı taşların olası bir tesirini ele alan ilk kişidir (Micke, Schönekaes, Mücke, Kisters and Büntzel, 2010). Taşların efsunkar ve tılsımlı kudretinden medet adeti ilkel çağlardan beri süregelen bir durumdur ve ayrıca Herodot ve Eflatun gibi düşünürler de malahit, nefrit, lazurit ve kehribar vb. taşların şifalarıyla ilgili ifadelerde bulunmuştur (Kılıç, 2011). Şunu belirtmek gerekir ki doğal şifalı taşların insan

bedenine veya ruhuna olumlu bir etkisini ispata yönelik bilimsel araştırmalar mevcut değildir. Ancak onların zararlı olduğuna dair de bir ispat yoktur. Türkiye’de yirmi altı görüşmeci ile yapılan “Şifalı Taşların Plasebo Etkisi Üzerine Bir Anket Çalışmasının İlk Sonuçları” isimli bir saha çalışmasına literatürde rastlanmıştır. Bu çalışmaya göre görüşmecilerin çoğunun akik, zümrüt, kuartz, ametist ve kehribar gibi taşları şifalı bulduğu görülmüştür (Kutlu, Çalık ve Ulugerli, 2018).

Taşlar ve Türleri

Birtakım meziyetleri bulunan ve cazibesi yüksek olan mücevher ve süsleme gibi sektörlerde faydalanılan organik, mineral veya kayaçlardan meydana gelmiş materyallere değerli taş denmektedir (Hatipoğlu, 2003). Değerli taşları araştıran Theophrastos, bu taşların oluşmasıyla ilgili şunları aktarmaktadır;

“Yerde oluşan cevherlerin bazıları sudan ve bazıları ise topraktan varlığa gelir... Genellikle şurasını göz önünde bulundurmamız gerekir ki taşların hepsi, bir akma veya bir sızmanın sonucu olarak arı ve türdeş bir maddeden oluşur veya yukarıda açıklandığı gibi, diğer bir yolla ayrılmış maddeden oluşur. Bu nedenle taşlar pürüzsüzlüklerini, yoğunluklarını, parlaklıklarını, saydamlıklarını ve bunlara benzer diğer niteliklerini kazanırlar ve ne kadar arı ve türdeş iseler, nitelikleri o kadar belirgin olur. Genelde nitelikler, taşların biçimlenmesi ve katılaşmasındaki kesinliğe göre oluşur. Bazı nesnelere sıcaklık tarafından ve diğer bazı nesnelere ise soğukluk tarafından katılaştırılır.” (Demir ve Kılıç, 2003, s.6).

Değerli taşlar kökensel, değersel ve oluşumsal olmak üzere çeşitli kategorilere ayrılmaktadır. Bu çerçevede kökensel taşlar da kendi içinde organik, mineral¹ ve kayaç olmak üzere üç kola ayrılmaktadır. Organik kökensel taşlar arasında ise mercan, sedef, fildişi, inci, amber (kehribar), silisleşmiş ağaç türleri, jet (oltu taşı) yer almaktadır. Kayaç kökenli taşlar arasında ise opsidyen, lapis, lazulli ve moldaviti sayabiliriz. Deęersel taşlar arasında ise başta elmas, yakut, safir, zümrüt, inci, kaplangözü, yeşim, jasper, mercan ve turkuvaz örneklendirilmektedir.

¹ Dünya üzerindeki taşların çoğunun bu gruba ait olduğu söylenmektedir.

DOGAL TAŞLAR			
1-Magmatik	2-Tortul		3-Metamorfik
Granit	2.1-Organik	2.2-Kırıntılı	Mermer
Bazalt	Kireçtaşı	Konglomera	Gyans
Gabro	Traverten	Kumtaşı	Kuvarsit
Diyabaz	Oniks		
Andezit	Dolomit		
Siyenit	Fosilli taşlar		

Şekil 1. Doğal taşlar (Yüzer ve Yıldırım, 2016).

Ülkemizde üretilen değerli taşlarsa ametist, mavi kalsedon ve diasporadır. Değerli taşlar tabiatın primitif insanlarından bu yana sürekli ilgi çekici bir hikmet menbağı olmuştur. Zira taş ve benzeri diğer doğal maddelerinin takı, süs, inanç vs. gibi amaçlarla kullanımına neolitik çağdan beri rastlamaktayız. Bronz çağında da Grek ve Roma dönemlerinde taşlardan bezeme ve büyüsel amaçlı olarak istifade edildiği bilinmektedir. Ayrıca her taşın farklı bir güce sahip olduğuna inanılmıştır. Erken Hellenistik Dönemde de kaya kristalinin kullanıldığı kaynaklar arasında yer almaktadır (Higgins, 1961). Yine antik çağda kullanılan “Cyanus”, “sapphirus” olarak bilinen Lapis Lazuli altın parıltılı lacivert renkli bir taştır. Roma Döneminde de çoğu zaman kullanılan taş türlerinden biri Cameo yüzük taşdır. Yapısında onyks, sardonyks ve nikolo bulunan bu taş özellikle küpe ve gerdanlık sarkaçlarında kullanılmıştır. Ayrıca dönemde taşın camdan taklitlerinin de yapıldığı görülmüştür (Meriçboyu, 2001).

İnanışlar ve Taş Kültü

Eski toplumsal pratiklerin kalıcılığı, özel yaşamın gündelik akışında yer alan örtülü toplumsal ve kültürel pratiklerde aranmalıdır (Alpay, 2022). Bu bağlamda eski çağlarda taşlara mutluluk ve talih maksatlı temenni ve fal bakma, efsunculuk ve büyü yapma, kar ve yağmur yağdırma, bereket ve bol-luğa erişme, dilek ve niyet tutma ile adak adama gibi unsurların atfedildiği bilinmektedir (Tanyu, 1968). Dolayısıyla kökeni antik döneme kadar dayanan veya kutsal olarak atfedilen birçok taş mevcuttur. Özellikle bu tür inanışlara halk efsanelerinde ve mitolojilerde rastlanmaktadır. Örneğin Antik Yunan kültüründe önemli bir yere sahip olan Oniks taşının kökeni mitolojiyle ilişki-lendirilmiştir:

“Aşk Tanrısı Cupid, bir gün uyurken Aşk Tanrıçası Venüs tırnaklarını ok ucuyla keser. Ardından, tırnakları çöle bırakır. Tırnaklar, bir süre

sonra taş haline dönüşür ve Venüs'ün kutsal vücudunun hiçbir parçası yok olmaz.” (İncekara, 2017).

Alanyazında Oniks taşı ve “tırnak” arasındaki ismin kökeni, yukarıdaki anlatıyla ilişkilendirilir. Zira Yunanca’da “Onyks” olarak kullanılan kelime tırnak anlamındadır.²

Bir başka örnek Türk mitolojisinde görülmektedir. Büyük Türk Tanrısı, Türklerin ceddine bir taş armağan etmiştir ve onlar da bu taş sayesinde yağmur, kar, dolu yağdırabilmiştir (İnan, 2006). “Yada” olarak ifade edilen bu taş, Türk ve Moğol halklarında bilinen ve kullanılan, havasal olayları kontrol etmede etkili olan bir taştır. Türk ve Moğol dillerinin konuşulduğu halklarda bu taş; yada / jada / sata / zadu (Kalmıklar (zada), Moğollarda dzada, Yakutlarda sata, Altaylarda jada (Yüksel, 2019) gibi isimler verilmiştir. Ülkemizde yağmur duası törenlerinde toplanan taşların (41 adet) okunan dualar sonrasında suya bırakıldığı inancının buradan kaynaklandığı düşünülmektedir (Demirci, 2015). Dîvânü Lugâtî-Türk’te de “Yada” taşı zikredilmektedir. Bu kapsamda taşın bazı faydaları şöyledir;

- Yada Taşı mühür yüzüğünde takılı taşınırsa takan kişiyi şimşekten korur.
- Yada Taşı beze sarılı ateşe konulduğunda sarıldığı bezi de koruyup yakmaz.
- Yada Taşı taşı susayan kişi ağzına verildiğinde kişinin susuzluğunu giderir (Yardımcı, 2008).

Osmanlı döneminde “cevâhîrînâmeler” isimli eserlerde taşların nitelik, yapı ve özelliklerinden bahsedilmiştir (Kutlar, 2002). Cevahirnamelerde değerli taşlarla birlikte süs aksesuarı bağlamında kullanılmayan diğer taşlar ile faydası olduğu düşünülen birtakım maddeler ve madenleri ele alan kısımlar da yer almaktadır. (Kutlar, 2005).

İslam dininde de taş sıklıkla karşılaşılan bir öğedir. Nitekim taşlar gerek doğal taşlardan şifalı taşlara gerekse benzetmelere ve helak olan kavimlerden savaşlarda kullanılan malzemelere ve ibretlik kıssalara kadar karşılaştığımız bir maddedir. Örneğin Ashâbu’l-Hicr’in Helaki;

“Akşam olunca bu dokuz kişi Hz. Salih’i öldürmek için sözleştiler. Dediler ki: “Eğer va’ dinde doğruysa Onu bizden önce göndermiş olacağız. Yalancıysa da devesinin yanına yollayacağız.” Geceleyin Salih

² (Türkçe ne demek, 2010). (Erişim Tarihi 22.07.2023).

(a.s.) ve ailesine baskın düzenleyip öldürmek için geldiler. Fakat melekler onları taşıyarak öldürdüler. Zamanında geri dönmeyince arkadaşları Hz. Salih'in evine geldiler. Başlarının taş ile ezilmiş vaziyette helak olduklarını gördüler." (Et-Taberi, 1387, s. 92).

Bir başka örnek ise Fil Suresinde şöyledir;

"Üzerlerine sürü sürü kuşlar gönderdi. Üzerlerine balçıktan pişirilmiş taşlar atıyorlardı. Nihayet onları yenilmiş ekin yaprakları hâline getirdi."³

Mühürleme Örneği;

"Her kim bir mazereti veya hastalığı olmaksızın Cuma namazını üç kere terk ederse Allah onun kalbini mühürler." (İmam Mâlik, "Cum'a" 20).

İslam'a göre beşeriyet, hayvanlar, nebatat, madenler, taşlar, canlı ve cansız her türlü unsur yaratıcının ilminin ve kudretinin nişanesidir. Kur'an-ı Kerim'de değerli taşlar, bilhassa huri, gılman ve cennet tasvirlerinde kullanılmıştır (Bozkurt, 2011). Bu bağlamda Kur'an-ı Kerim'de değerli taşlardan ve madenlerin zikredildiği bazı ayetler burada şöyle alıntılanmıştır (Kutlar, 2005):

"... O lamba kristal bir fanus içindedir; o fanus içindedir, o fanus da sanki inciye benzer bir yıldız gibidir..." (Nur 24: 35).
 "Bunlar Adn cennetine girerler. Orada altın bilezikler ve incilerle süslenirler. Oradaki elbiseleri de ipektir." (Fatır 35: 33).
 "Yanlarında sedefteki inciler gibi gençler dolaşırlar." (Tur 52: 24).
 "Bu iki denizden de inci ve mercan çıkar." (Rahman 55: 22).
 "(Cennette) bakışlarını yalnız, erkeklerine çevirmiş... eşler vardır... Onlar yakut ve mercan gibidirler." (Rahman 55: 56,58).
 "Naim cennetlerinde... murassa tahtlara karşılıklı olarak yaslanırlar." (Vakıa 56: 11, 15-16).
 "İşlediklerine karşılık olarak sedefteki inciler gibi ceylan gözlü olanlar vardır." (Vakıa 56: 22-24)
 "Çevrelerinde gümüş kaplar ve billur kaseler dolaştırılır. Billurları gümüş gibi parlaktır... yanlarında ölümsüz gençler dolaşır, onları gördüğünde saçılmış birer inci sanırsın." (Mürselat 76: 15, 16, 19) (Kutlar, 2005).

Aşağıda İslami açıdan değerli görülen bazı taşlar listelenmiştir;

Hacerül Esved Taşı

Hacerül Esved Taşı, Hacerü'l-Esved terkibi, Arapça'da (الحجر) haca ve (السود) esved kelimelerinin bir araya gelmeleri sonucunda oluşmuş, "sert, si-

³ Fil suresi, 3-5.

yah pürüzsüz siyah taş” anlamına gelmektedir (İbn Manzûr, “hcr”, 4/166). Hacerü'l-Esved Hac ibadetinin bir işareti olarak, Hz. İbrahim'in emriyle oğlu İsmail (as)'in Ebûkubey's dağından bulup getirdiği babasının da yerine koyduğu taş olarak belirtmiştir. Ayrıca yaratılan ilk insan Hz. Adem'in yeryüzüne inerken cennetin kapısından düştüğü varsayılan beyaz yakut (cennet) taşıdır (Olgun, 1963). Zaman geçtikçe insanların ona el sürmesi neticesinde taşın karar-maya başladığı ifade edilmektedir (İbn İshâk, Sîre 1/96). Hacerü'l-Esved ile ilgili aktarılan önemli bir rivayet şöyledir;

Âbis İbni Rabîa şöyle dedi;

Ben, Ömer İbni Hattâb'ın Hacerülesved'i öptüğünü gördüm. O esnada diyordu ki; Ben senin taş olduğunu, bir fayda ve zarar veremeyeceğini biliyorum. Şâyet Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem' in seni öptüğünü görmeseydim, ben de öpmezdim.” (Buhârî, Hac 50; Müslim, Hac 251).

Şekil 2. Hacerül Esved Taşı (Doğan, 2018)⁴

Akik Taşı

Akik Taşı, hemen hemen her yerde rastlanabilen akik taşı çoğunlukla deniz kıyılarında, ırmak yataklarında ve çöllerde bulunmaktadır. Ana vatanı Yemen olarak ifade edilmektedir (Atakul, 2007). Bilhassa Arabistan'da sıklıkla kullanılan taşlardan biridir. Örneğin Arapların nişan ve nikah merasimleri gibi özel günlerinde, çeyizlerinde akik (hakik) taşlı takıların ön plana çıktığı görülmüştür. Akik taşının en kaliteli ve iyisi ise Yemen'de bulunan “Carnelian” akik (Yemen Akik) taşıdır. Bu taş diğer ismiyle “Bereket Taşı” olarak da anılmaktadır. Hz. Muhammed'in de bu taştan istifade ettiği bilinmektedir.

⁴ <https://yedikita.com.tr/mukaddes-beldenin-mukaddes-tasi-hacerul-esved/> (Erişim Tarihi 19.07.2023).

Bu bağlamda Hz. Muhammed İmam Ali'ye yönelik şöyle seslendi;

“Parmağına kızıl akik tak! Çünkü bu akik Allahu Teala'nın birliğine, benim nubuvvetime, senin ve evlatlarının velayetine ve imametine, senin dostlarının cennette Firdevs cennetin de oluşuna şahadet etmiştir.”

“Her kim akik yüzüğü taksa ihtiyaçlarını temin etmiştir.” (Erdem, 1989). Fakat bu hadisin yanlış yorumlandığı ve burada kast edilenin Akik vadisi olduğu ifade edilmiştir.” (Paksoy 2005, s.109-110).⁵

Akik yüzük kullanan kişinin savaş sırasında düşmandan korkmayacağı, bedenin içinde ve dışında kan akışını engellediği, hayız gören kadınlara iyi geldiği, bedenlerinde akik taşı olan veya kullanan hâmilelerin düşük yapmayacakları ve doğumlarını sağlıklı gerçekleştirecekleri, yine akığın döğülmüş toz halinde dişlere sürülmüş haliyle dişleri beyazlatması ve diş üzerindeki çukurları önleyeceği, ayrıca diş kanamalarına da iyi geleceği düşünülmektedir (Argunşah, 1999).

Şekil 3. Akik Taşı⁶

Piruze Taşı veya Turkuaz

Piruze Taşı veya Turkuaz, adını Farsçadan alan bu taşta, aydınlık veren anlamında Piruze denilmiştir. Devellioğlu'na göre “Türk taşı, mavi renkli süs taşı” demektir (1978). Türk mavisi manasını karşılayan turkuaz kelimesinden

⁵ Hz. Muhammed'in hadislerinde beyan edilen akik yüzük taşı değil, Medine'de bulunan Akik vadisidir (Paksoy, 2005, s.109).

⁶ <https://www.dunyadogaltas.com.tr/akik-tasi-50-gr> (Erişim Tarihi 15.08.2023).

istifade edilmeden evvel, Farsça ‘piruze’ kelimesinden alınan ‘firuze’ kelimesinden istifade edilmiştir.” Ayrıca en verimli firuze yataklarının da İran’ın Nişabur kentinde olduğu bilinmektedir. Bu yüzden Nişabur firuzesi Orta Doğu’nun en genel geçer taşlarından birisi olarak görülmektedir.

Tarihsel süreç içerisinde arkaik dönemlerden beri insanlar hoş ve çekici bir renge sahip olmasından dolayı turkuazın nazarı ve kötü bakışı önlediğine inanmıştır. Bu taşla alakalı şöyle bir hadis mevcuttur;

*“Allah Resulü Hz. Muhammed (S.a.v) buyuruyorlar ki; Alemlerin Rabb’i buyuruyor ki: Ben parmağında Firuze yüzük olup da ellerini dua etmek için bana doğru kaldıran kimseyi ümitsizce geri çevirmekten utunurum.”*⁷

“Birûni, turkuazın insanlar tarafından takılmasıyla, insanları kötü bakışlardan koruyacağını ifade etmiştir. Bu yüzden de çocuklara turkuazdan kolye yapılmaktadır. Turkuaz mavi bir taş olup namlisi en cazip olanıdır.” (Özcan, 2011)⁸

Turkuazla ilgili fiziksel tedavide bir etkiye sahip olduğu, akciğer, guatr ve kulak hastalıklarında mavi ve müştaklarının kullanıldığı ve bunlar arasında doğal olarak turkuaz renginin tonlarının da yer aldığı ifade edilmektedir (Koloğlu, 2013).

Şekil 4. Turkuaz Taşı⁹

Necf Dor Taşı

Necf Dor Taş, Kristal Kuvars yeryüzünün her alanında çıkarılabilmektedir. Ancak cazip olan, Irak şehrinin Necf bölgesinde rastlanan Necf (Dor) taşıdır. İmam Sadık aleyhisselam bu taşı şöyle ifade etmektedir;

⁷ <https://hukukidestek.net/firuze-tasi-orjinal-oldugunu-nasil-anlariz/> (Erişim Tarihi 19.08.2023).

⁹ <https://blog.dirilistaki.com/firuze-tasi/> (Erişim Tarihi 15.08.2023).

“Dor taşının asıl kıymeti öyledir ki; eğer insanlar bütün varlıklarını onu ele geçirebilmek için harcasalar bile yine de ona ulaşamazlardı, ama biz bu fazilete ulaştınlar diye Dor taşını insanlar arasında bir taş değerinde gösterdik.”¹⁰

Bu taş Irak’ın Necef şehrine ait özel bir taş olup ismini de bölgeden almıştır.¹¹ Bu taş, senenin belli döneminde inen dolu tanelerinin bünyesinde yer alan bir sıvının dağın oluklardan dağa akıp ulaşması ve orada katı hal alıp donmasıyla meydana gelmektedir. Bu taşın önemi, sağlıksal bağlamda fiziksel, ruhsal, duygusal ve zihinsel olarak faydalı temel taşlardan olmasıdır.

Şekil 5. Nefes Taşı¹²

Mercan, İnci ve Sedef

Mercan, İnci ve Sedef Kuran-ı Kerim’de zikredilen organik mineralerden biridir. Kuran-ı Kerim’de mercan, Rahman Suresinin 22. ayetinde “Tatlı ve tuzlu suyu olan bu iki denizden de inci ve mercanlar çıkar” diye bahsedilmiştir.¹³

Denizlerin akciğeri olarak beyan edilen mercan eski çağlarda insanlar tarafından alerjik hastalıklarda kullanılmıştır. Ayrıca mercanın sürmeye katılıp göze sürülmesiyle göz sinirlerine iyi geleceği ifade edilmiştir (Kutlar, 2005). Yine mercan, dişlerdeki çürükleri giderip dişetlerini sağlamlaştırmaktadır. Buna ilaveten ona (mercana) bakana mutluluk verip kederinin gideceği düşünülmektedir (Aksoy, 2016).

¹⁰ <https://www.otantiktas.com/islamda-taslar.html> (Erişim Tarihi 17.08.2023); *İslam’ın değerli taşları*. <https://litoloji.com/islam-in-degerli-taslar/> (Erişim Tarihi 19.08.2023)

¹¹ Türkler’in Nefes taşından tespih ve mühür yaptığı bilinmektedir (Kuşoğlu 2006: 167).

¹² <https://boleyncrystal.com/blog/necef-dag-kristali-tasi-ozellikleri-ve-faydaları/> (Erişim Tarihi 20.08.2023).

¹³ يَخْرُجُ مِنْهُمَا اللُّؤْلُؤُ وَالْمَرْجَانُ - Rahmân Sûresi 22-25.

Şekil 6. Mercan¹⁴

Faziletleri çok olan inci, Kuran-ı Kerim’de Rahman suresinin 22. ayetinde bahsedilen bir maddedir. İnsanda sabrı teşkil eden bu madde, bir istiridyenin içerisinde yıllarca oluşumunu beklemektedir. İstiridyeye ağzını örter ve sabrederek bekler. Sağlıklı açıdan yine pek çok yararı bulunmaktadır. Kalbi ferahlatıp yüzü güzelleştirdiği düşünülen inci, sürmeye eklenip göze sürülürse göz sinirlerine iyi gelmektedir (Tarlan, 1936).

Şekil 7. İnci¹⁵

İncinin kabuğu olan sedefse yabancılar tarafından “Mother Pearl” (Anne İnci) olarak anılmaktadır. Sedef işlenmesi en hafif ve kolay taşlardan biridir. Örneğin Osmanlı zamanında sedefkarlığın çok yaygın olduğu bilinmektedir. Nitekim bazı saray, ok, mızrak ve çalgı aletlerinin bazı kısımları

¹⁴ <https://www.bilgiustam.com/mercantasi-faydaları-nelerdir/> (Erişim Tarihi 21.08.2023).

¹⁵ <https://mevagumus.com/inci-tasinin-ozellikleri-ve-faydaları/> (Erişim Tarihi 18.08.2023).

sedefle süslenmiştir (Hattstein, 2000). Aşağıda bazı özelliklerini aktardığımız sedef, eğer bir vücuda kaplanmışsa o vücutta bakteri barındırmamaktadır;

- Sedef taşı başta cesaret kuvvet ve bolluk taşı olarak anılmaktadır. Bundan mütevellit taşın kullanıcılarına enerji aktardığı düşünülür.
- Sedef aktardığı enerji ile insanda dinamizm ve dinçlik yaratır.
- Sedef kansızlığa iyi gelir ve aynı zamanda vücutta kan yapar.¹⁶

Şekil 8. Sedef Taşı¹⁷

Yakut Taşı

Alüminyum oksitten oluşan ve değerli sayılan Yakut, ismini Farsçadan alan bir kristaldir. Yakutu yüzük kaşında veya muskada taşıyanlarda veba iletisi, susama ve yıldırım çarpması görülmez (Yılmaz, 2008). Birçok tarihi dönemde kendisinden istifa edilen Yakut, Osmanlı'da padişahların taç, zırh ve silah gibi malzemelerini süsleyen taşlardır. Örneğin Kanuni Sultan Süleyman'ın Venedikli kuyumculara yaptırdığı taç hakkında bilgiler şöyle aktarılmaktadır;

“Padişahın tepesinde hilal biçimli bir sorguç yuvasından yükselen uzun tüyünden başka üst üste oturan dört tacın üzerindeki 12 karatlık incile-riyle, elmalı alınlığı ve enseliğiyle, üzerindeki 50 elmas, 47 yakut, 27

¹⁶ <https://www.hurriyet.com.tr/mahmure/sedef-tasi-nedir-nerelerde-ve-nasil-bulunur-sedef-tasi-nasil-anlasilir-ozellikleri-ve-faydaları-41584769> (Erişim Tarihi 09.08.2023).

¹⁷ https://bilgilendiniz.com/sedef-tasinin-6-ozelligi-ve-faydaları/?srsltid=Afm-BOOrpW_JTC0pMvopVolmJq_nxJcl98wcMtaxUVbU2t38jFTQJvqj (Erişim Tarihi 16.08.2023).

zümrüt, 49 inci ve iri tek turkuazıyla, kadife kaplı abanoz mahfazasındaki pahalı mücevher...” (İrepoğlu, 2012, s.219).

O dönemki şiirlerde de yakut isminden sıklıkla bahsedilmiştir. Örneğin yarin dudağı çoğu zaman yakut taşına benzetilmiştir. Ayrıca işlenmesi en zor minerallerden biri olan bu taşın güç ve kudret ile şehveti temsil ettiğine inanılmıştır. Kuran-ı Kerim’in Rahman Suresi 58. ayetinde bu taştan şöyle bahsedilmiştir, “Sanki onlar, yakut ve mercandır.”¹⁸

Şekil 9. Yakut Taşı¹⁹

Sonuç

Doğal taşlar kendi fiziksel özellikleri ile değil, insanların ona verdiği anlamla bir önem ve işlev kazanmıştır. Nitekim insan, toplumsal yapıda var olan imgeler ve nesnelere birer anlam yükleyen varlıktır. Dolayısıyla “Sembolik İmgelem” adlı çalışmasında birey için “homosembolicus” kavramını kullanan Gilbert Durand, insandan toplumsal yapıda cereyan eden bütün değerleri, var olan bütün değişim ve gelişmeleri simgeleyerek yaşayan bir canlı olarak bahsetmektedir. Nitekim insanın etrafındaki oluşumları simgeleştirerek bilinçdışına atmasını psikoloji ile açıklayan Durand’a göre birey, yaşamı psikososyal antropolojik dengelyi oluşturmak ve varlık ile evreni dengelemek için simgeleştirme yoluna girmektedir. Bu bağlamda çalışmada ele aldığımız doğal taşlar, insanlık tarihinin başlangıcından bu yana dünyadaki birçok kültür tarafından kutsallık atfedilen ve ritüellerin vazgeçilmez bir parçası haline gelen maddelerdir. Zira taşlar insanın kendini süsleme dürtüsüyle beraber daha

¹⁸ كَاتَهُنَّ الْيَاقُوتَ وَالْمَرْجَانُ: <https://acikkuran.com/55/58>.

¹⁹ <https://www.mynet.com/yakut-tasi-faydalari-yakut-tasi-ozellikleri-nelerdir-ne-ise-yarar-110107118848> (Erişim Tarihi 26.05.2023).

çok koruma-korunma, bereket büyüleri ve şifa ile ilgili anlamlar taşımaktadır. Ayrıca taşlara, şifa ve dinsel (büyü) uygulamalardan istifa edilmekten başka güzel ve hayırlı bir talih sağlama, fal ve tılsımda kullanma, yağmur isteme ve yağdırma, bereket-bolluk temennisi, adak adama ve dilek tutma gibi meziyetleri barındıran anlamlar yüklenmiştir.

Günümüzde taşlar yıllar boyu kutsallık atfedilen özelliğinden ziyade şifa özellikleri ile kullanılmaktadır. Bu açıdan kolye, bileklik vs. gibi aksesuarlarla fizik üzerine asılarak kendisinden şifa beklenmektedir. Bu bekleyişlerin kaynağı ise bilimsel bir dayanağa değil kulaktan dolma bilgilere dayanmaktadır. Son olarak ifade edebileceğimiz husus, incelediğimiz bu literatür çalışmasının bu konuda araştırma yapmak isteyenlere bir kaynak olacağı ümididir. Ayrıca bu konu belirli bir örneklem üzerinde uygulama yapılarak saha çalışma şeklinde de ele alınabilir.

Kaynakça

- Acar, İ. (2023, 26.04). *Yakut taşı faydaları nelerdir, gerçek yakut taşı nasıl anlaşılır? Yakut taşı özellikleri nelerdir, ne işe yarar?* <https://www.mynet.com/yakut-tasi-faydaları-yakut-tasi-ozellikleri-nelerdir-ne-ise-yarar-110107118848/>
- Aksoy, G. (2016). *Aristoteles'e atfedilen Kitâb 'ul-Ahcâr giriş-çeviri-değerlendirme*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Alpay, A. H. (2022). Pierre Bourdieu: Yapısal akılda habitus. *Abant Sosyal Bilimler Dergisi*, 22(3), 982-992.
- Argunşah, M. (1999). *Muhammed b. Mahmûd-ı Şîrvânî Tuhfe-i Murâdî inceleme-metin-dizin*. Ankara: TDK Yayınları.
- Atakul, A. (2007). *Süs taşları*. Ankara: ODTÜ Yayıncılık.
- Bilgilendiniz. (2023, 21.11). https://bilgilendiniz.com/sedef-tasinin-6-ozelligi-ve-faydaları/?srsltid=AfBOorprW_JTC0pMvopVolmJq_nxJcl98wcMtaxUVbU2t38jFTQJvqj/
- Boleyn Crystal. (2023, 07.10). *Necef (dağ kristali) taşı özellikleri ve faydaları*. <https://boleyn crystal.com/blog/necef-dag-kristali-tasi-ozellikleri-ve-faydaları/>
- Bozkurt, N. (2011). Taş. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* içinde (40, 141-142). İstanbul: TDV Yayınları.
- Demirci, E. Ş. (2015). Türkiye'deki yağmur törenlerinde suya saçma sunmayla ilgili uygulamalar. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 8(40), 48-52.
- Devellioğlu, F. (1978). *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lügat* (3. baskı). Ankara: Doğu Matbaası.
- Diriliş Takı. (2022,18.02). *Firuze taşı faydaları ve özellikleri*. <https://blog.dirilistaki.com/firuze-tasi/>
- Doğan, O. (2018). *Mukaddes beldenin mukaddes taşı Hacerü'l-Esved*. <https://yedikita.com.tr/mukaddes-beldenin-mukaddes-tasi-hacerul-esved/>
- Dünya Doğal Taş. (2023, 11.10). *Akik taşı*. <https://www.dunyadogaltas.com.tr/akik-tasi-50-gr>
- Erdem, S. (1989). Akik. *İslâm Ansiklopedisi* içinde (2, 262-263). İstanbul: Türkiye

- Diyanet Vakfı Yayınları.
- Et-Taberî, Muhammed b. Cerir, b., Yezid b. Kesir b. ve Gâlib Ebu Cafer el-Âmalî. (1387). *Tarihu't-Taberî* (2. baskı). Beyrut: Dâru't-Türas.
- Hatipoğlu, M. (2003). Güğü köyü ametist kristallerinin değerlendirilmesi (Dursunbey, Balıkesir, KB Türkiye) ve yöresel ekonomiye katkısı. *IV. Mermer Sempozyumu içinde* (243-256). Afyon: IV. Marble Symposium.
- Higgins, R. A. (1961). *Greek and Roman jewellery*. London: Methuen and Co. Ltd.
- Hukuki Destek net. (2022, 29 Eylül). *Firuze taşı orijinal olduğumu nasıl anlarız?* <https://hukukidestek.net/firuze-tasi-orjinal-oldugunu-nasil-anlariz/>
- İbn İshak, Ebû Abdillâh, Muhammed b. İshâk b. Yesâr ve b. Hıyâr el-Muttalibî el-Kureşî el-Medenî. (1398/1978). *Siretü İbn İshâk* (1. cilt). Beyrut: Dâru'l Fikr.
- İbn Manzûr, Ebû'l-Fazl, Cemâlüddin Muhammed b. Mükerrrem b. Alî b. Ahmed ve elEnsârî er-Rüveyfî. (1414). *Lisânü'l- Arab* (3. baskı). Beyrut: Dâru Sadr.
- İnan, A. (2006). *Tarihte ve bugün şamanizm-materyaller ve araştırmalar*. Ankara: Türk Tarih Kurumu.
- İncekkara, H. (2017). *Bir garip aşk hikayesi. Cupido ve oniks taşı ile ilişkinizde denge kurma*. <http://www.mistikalem.com/kose-yazisi/bir-garip-ask-hikayesi-cupido-ve-oniks-tasi-ile-iliskinizde-denge-kurma/5224>
- İrepoğlu, G. (2012). *Osmanlı saray mücevheri mücevher üzerinden tarihi okumak*. İstanbul: Bilkent Kültür Girişimi Yayınları.
- Kılıç, S. (2011). Takılarda kullanılan organik ve mineral taşların insan üzerine etkileri. *Karadeniz Araştırmaları*, 29(29), 119-132.
- Kırbyık, M. (2007). Bazı XVI. yüzyıl divanlarında kıymetli taşlar. *Selçuk Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Edebiyat Dergisi*, 18, 61-75.
- Koloğlu, D. (2013). *Günümüz sanatında renk ve ışığın dramatik etkileşimi*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Işık Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Kuşoğlu, M. Z. (2006). *Resimli ansiklopedik kuyumculuk ve maden terimleri sözlüğü* (2. baskı). İstanbul: Ötügen Yayınları.
- Kutlar, F. (2002). Ahmed-i Bicân'ın Manzum Cevâhir-nâme'si. *İnsan Bilimleri Araştırmaları*, 7(8), 59-68.
- Kutlar, F. (2005). *Klasik dönem metinlerinde değerli taşlar ve Risale-i Cevahirname*. Ankara: Öncü Kitap.
- Kutlu, Y. A., Çalık, A. ve Ulugerli, E. (2018). Şifalı taşların plasebo etkisi üzerine bir anket çalışmasının ilk sonuçları [Özel Sayı]. *Journal of Awareness*, 3, 199-208.
- Meriçboyu, Y. A. (2001). *Antik çağda anadolu takıları*. İstanbul: Akbank Kültür ve Sanat Kitapları.
- Micke, O., Schönekaes, K., Mücke, R., Kisters, K. ve Büntzel, J. (2010). Mystical stones in oncology: Crystal healing power or perfect nonsense? *Trace Elements and Electrolytes*, 27(2), 73-79.
- Olgun, T. (1963). *Müslümanlıkta ibadet tarihi* (2. baskı). İstanbul: Işık.
- Litoloji. (2024,30.03). *İslam'ın değerli taşları*. <https://litoloji.com/islamin-degerli-taslari/>
- Özcan, E. S. (2011). *Bilgi büyücüsü Bîrûnî*. İstanbul: Ötügen.
- Paksoy, K. (2005). Hz. Peygamber'in yüzüğü ve mührü. *Bilimname*, 7(1), 105-115.
- Sedef taşı nedir? Nerelerde ve nasıl bulunur? Sedef taşı nasıl anlaşılır? Özellikleri ve faydaları. (28, 08, 2023). *Hürriyet*.

- <https://www.hurriyet.com.tr/mahmure/sedef-tasi-nedir-nerelerde-ve-nasil-bulunur-sedef-tasi-nasil-anlasilir-ozellikleri-ve-faydaları-41584769>
- Tanyu, H. (1968). *Türklerde taşla ilgili inançlar*. Ankara: Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları.
- Tarlan, N. (1936). *Divan edebiyatında tevhidler*. İstanbul: Burhaneddin Matbaası.
- Tintin, Z. (2012). *Arkeolojik alanda taş koruma sağlamlaştırma yöntemleri*. Ankara Anadolu Medeniyetler Müzesi Müdürlüğü uzmanlık tezi, Kültür ve Turizm Bakanlığı.
- Türkçe ne demek? (2010). *Oniks ne demek?*
<https://turkcenedemek.com/kelime/oniks/>
- Yardımcı, M. (2008). Geleneksel kültürümüzde taş ve Zile’de taşlarla ilgili inanmalar, uygulamalar ve oyunlar. *Tarih ve Kültürü ile Zile Sempozyumu* içinde (1-16). Ankara: 9. Milletlerarası Türk Halk Kongresi.
- Yılmaz, M. (2008). *XVII. yüzyıl klasik Türk şiirinde değerli taşlar*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Niğde Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Yüksel, S. (2019). *Eski Türklerin kayıp ilahî silahı: yada taşı*. <https://bilimdili.com/arkeotarih/tarih-tarih/eski-turklerin-kayip-ilahi-silahi-yada-tasi/>
- Yüzer, E. ve Yıldırım, G. (2016). *Doğaltaşın öyküsü*. İstanbul: Kare Tasarım.